

De Bijbelse Leviathan

Bron: <https://answersingenesis.org/dinosaurs/drawing-out-biblical-leviathan/> 8-8-2020

Alle Schriftaanhalingen komen uit de Statenvertaling (HSV)
Vertaling en voetnoten door M.V.

Abstract

In een vorig artikel¹ behandelde ik Gods uitdaging voor Job om te zien of hij het grote en machtige schepsel Behemoth kon beheersen (Job 40:10). God deed dit omdat Job in zijn grote lijden vaak vroeg zich voor God te verdedigen (Job 9:16; 13:3) en Gods gerechtigheid in twijfel had getrokken (Job 40:3). In Job 40 blijft God Job uitdagen door hem te laten nadenken over zijn onvermogen om een ander gigantisch dier te beheersen: de angstaanjagende Leviathan:

Kunt u de Leviathan met een vishaak trekken, of zijn tong met een touw neerdrukken? (Job 40:20).

God daagt Job uit door zijn vermogen in twijfel te trekken om Leviathan te vangen en hem tot zijn dienaar te maken (Job 40:20–23). Leviathan is geen schepsel waar kleine kinderen mee kunnen spelen (Job 41:5) en is te groot voor handelaren om te verkopen (Job 40:25).

God herinnert Job eraan dat, als hij er zelfs maar aan denkt om Leviathan met harpoenen of vissperen te vangen, hij de strijd moet overwegen die zal plaatsvinden (Job 41:26-27). Als Job de strijd aangaat met Leviathan, zal het de eerste en laatste keer zijn dat hij met dit machtige wezen strijdt. Leviathan kan door niemand onderworpen worden: dit is een valse hoop, daar men “zelfs bij zijn aanblik wordt neergeworpen” (Job 40:28). Met andere woorden, Leviathan is een schepsel dat angst in het hart van de mens teweeg brengt, terwijl hij niemand vreest (Job 41:24).

Dit brengt God ertoe de belangrijkste kwestie te stellen:

Niemand is zo onverschrokken dat hij hem wakker maakt; wie is dan degene die staande kan blijven voor Mijn aangezicht? (Job 41:1)

Als Job niet dapper genoeg is om met Leviathan te strijden, hoe kan hij dan zelfs maar met God in discussie treden? Niemand kan God oordelen (vgl. Job 40:3); zijn oordelen zijn ondoordringelijk (Romeinen 11:33). Maar wat is deze Leviathan? [1] De identificatie van Leviathan, zoals Behemoth, wordt algemeen betwist onder bijbelgeleerden, zoals blijkt uit de verschillende interpretaties ervan:

---

¹ <https://answersingenesis.org/dinosaurs/scholars-mystery-of-behemoth/>

- Een mythisch wezen [2]
- Een echt aards wezen (krokodil) [3]
- Een aards wezen dat ook een spirituele kracht vertegenwoordigt [4]

Een andere optie, die door geleerden over het algemeen niet wordt overwogen, is dat Leviathan een echt wezen was dat nu is uitgestorven. Om Leviathan correct te identificeren, is het niet alleen nodig om goed op alle details over hem in de tekst te letten, maar ook om onze vooronderstellingen over de geschiedenis van de wereld in gedachten te houden, aangezien dit onze interpretatie zal beïnvloeden.

Leviathan in de Bijbel

Het Hebreeuwse woord (לִוְיָטָן *liwyātān*) [5] komt zes keer voor in vijf verzen in het Oude Testament (Job 3:8; 40:20; Psalm 74:14; 104:26; Jesaja 27:1 –twee keer). Het is afgeleid van de wortel *lwy* “draai, kronkel” en betekent “de bochtige”, waarmee een soort slang wordt aangeduid. [6] Job 26:13 noemt Gods meesterschap over de “snelle slang” (*nāḥāš bārīaḥ*), een zin die alleen in Jesaja 27:1 voorkomt om “Leviathan de kronkelende slang” te beschrijven (*liwyātān nāḥāš bārīaḥ*). De oude Statenvertaling en de King James Version noemen Leviathan zelfs een draak.

Volgens de Joodse traditie werd Leviathan op de vijfde dag van de schepping geschapen (zie 2 Esdras 6:49; Apocalyps Baruch 29:4; Genesis Rabbah vii 4; Targum Pseudo-Jonathan op Genesis 1:21). [7] Dit komt doordat het Hebreeuwse woord dat in Genesis 1:21 wordt gebruikt voor de “zeedieren” *tannînim is*, de meervoudsvorm van het woord dat in Jesaja 27:1 wordt gebruikt voor Leviathan de “draak” (*tannîn*) in de zee. Hoewel het woord *tannîn* niet alleen voor zeedieren wordt gebruikt. Het lijkt elders te spreken over landdieren (Exodus 7:9). [8]

Leviathan: Mythisch of echt?

De meerderheid van de bijbelcommentatoren, die een evolutionaire kijk op de geschiedenis van de wereld aannemen, neigt Leviathan in de Bijbel te interpreteren als een chaosschepsel [chaos creatuure] of een krokodil (de enige waarschijnlijke kandidaat onder levende wezens). De oudtestamentische theoloog en theïstische evolutionist Tremper Longman III verwerpt het idee dat Leviathan een dinosaurus (of uitgestorven zeedier [9]) had kunnen zijn:

De pogingen om Leviathan te identificeren met een dinosaurus mislukken, net als bij Behemoth, omdat de auteur van Job niet op de hoogte kan geweest zijn van dinosauriërs, die uitgestorven waren lang voordat de mens kwam. [10]

In de voetnoot van dit citaat redeneert Longman: “Het idee dat dinosauriërs en mensen tegelijkertijd bestonden ... wordt noch door de wetenschap noch door de Bijbel ondersteund”.

Leviathan identificeren als een “dinosaurus” (uitgestorven zeedier) faalt alleen omdat Longman al een evolutionaire kijk op de wereld heeft omarmd en het bijbelse verslag van de schepping als historisch heeft verworpen.

Bovendien wordt het idee dat dinosauriërs en mensen niet tegelijkertijd bestonden, zowel door wetenschappers als door de Bijbel weerlegd (zie *Mysterie van Behemoth*)²: dinosauriërs, die landdieren zijn, en de mens, werden beide op de zesde dag gemaakt.

Voor Longman, omdat “geen enkel echt dier kan voldoen aan de behoeften van het retorische moment [11] vertegenwoordigt [Leviathan] de kracht van chaos ... een dramatische manier om over zijn grootsheid en kracht te spreken”. [12]

Echter, net als bij Behemoth, laat de gedetailleerde beschrijving van Leviathan zien dat er over een echt wezen wordt gesproken: hij kan niet worden gevangen met een vishaak (40:20); wapens zijn niet effectief tegen hem (40:26); geen mens kan hem temmen (40:27); zijn lichaam is ondoordringbaar (41:4-8); zijn tanden zijn scherp (41:5); zijn rug is gemaakt van een rij schilden die zo nauw met elkaar verbonden zijn dat niets zijn huid kan doordringen (41:6-8); hij is uitzonderlijk sterk

² <https://answersingenesis.org/dinosaurs/scholars-mystery-of-behemoth/>

(41:13); wanneer hij opstaat, zijn de machtigen [13] bang (41:16); geen enkel wapen kan hem kwaad doen (41:17, 19-20; wanneer hij langs de oevers van de rivier beweegt, laat hij zijn sporen na in de modder (41:21); geen schepsel op aarde is zoals hij (41:24); en hij behoort tot de wereld van echte wezens, aangezien hij koning is over hen allemaal (41:25).

Als Leviathan, in Job 41, een mythisch wezen is, wat is dan de zin van deze lange beschrijving van hem? Deze dingen konden niet worden gezegd van een niet-bestaand wezen. Leviathan wordt voorgesteld als een echt en angstaanjagend wezen waar Job observatieve kennis van heeft.

Geleerden die de interpretatie van Leviathan als een mythisch wezen afwijzen, accepteren over het algemeen dat Leviathan de krokodil is die rondzwierf langs de oevers van de rivier de Nijl in Egypte. [14] Er zijn echter verschillende redenen waarom de krokodil-identificatie niet werkt: (1) Mensen kunnen krokodillen beheersen, maar geen mens kan Leviathan beheersen (Job 40:27; 41:1, 4-5); (2) Krokodillen ademen geen vuur (41:9-12); (3) Wapens kunnen krokodillen doorboren, maar geen wapen kan Leviathan doorboren (Job 40:26; 41:17); (4) Water kookt niet als krokodillen door de zee zwemmen, en ze laten geen lichtend spoor achter zich (Job 41:22-23)); en (5) Egyptische schilderijen getuigen van de jacht op krokodillen in het oude Nabije Oosten.[15]

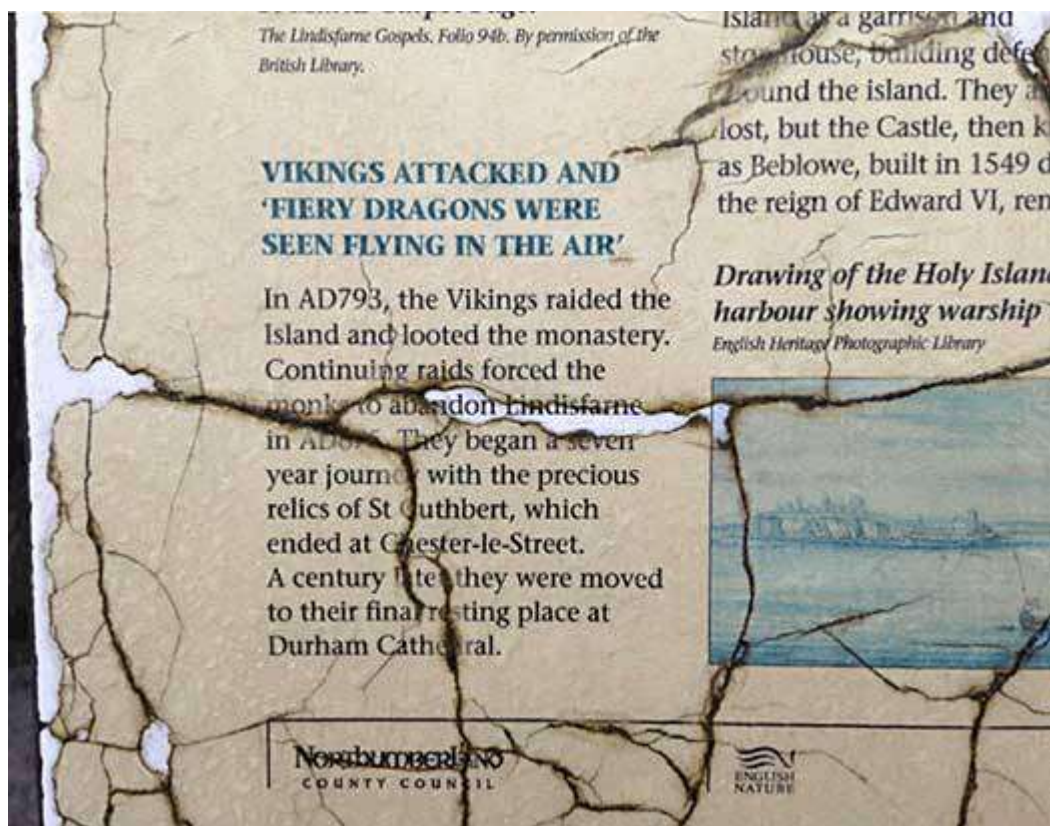
Hoe zit het met het idee dat Leviathan in de Bijbel een kwaadaardige spirituele kracht vertegenwoordigt (d.w.z. Satan)? [16] Andere passages die Leviathan noemen, gebruiken hem wel als een belichaming van het kwaad (vgl. Psalm 74:14; Jesaja 27:1, zie hieronder), maar dit is niet hoe hij wordt afgebeeld in Job 40-41. God is trots op Leviathan (Job 40:23; 41:16-17; vergelijk 40:10, 14), hij gaat niet tegen Hem in, aangezien hij “op een nogal positieve manier wordt afgebeeld, als een ongeëvenaard schepsel”. [17] De oudtestamentische geleerde D.A. Clines wijst er terecht op: “hoewel Leviathan angstaanjagend is, is er geen gedachte aan een strijd met God, en Leviathan is Gods schepsel, niet zijn rivaal”. [18] Niets in Job 40-41 geeft aan dat Leviathan een slechte geestelijke kracht is; de nadruk ligt eerder op zijn macht. [19] Er is een verschil tussen krachtig zijn en slecht zijn.

Leviathan identificeren

Omdat creationisten Genesis 1–11 terecht als echte geschiedenis aanvaarden, zijn er veel opties van uitgestorven wezens met betrekking tot wat Leviathan had kunnen zijn. De beschrijving van Leviathan lijkt te passen bij die van een half-aquatisch wezen, aangezien hij niet alleen in de zee leeft (יָם, *yām*) (41:22-23; vgl. Psalm 104:25-26) maar zich ook kan wagen op het land (Job 40:24; 41:21). Er zijn verschillende waarschijnlijke suggesties van uitgestorven zee-reptielen voor de identificatie van Leviathan: *Kronosaurus*, *Liopleurodon*, *Sarcosuchus*, *Mosasaurus* en *Plesiosaurus*. *Sarcosuchus imperator* (Super Croc) [20] lijkt overeen te komen met veel aspecten van de fysieke kenmerken van Leviathan. Er zijn echter problemen met het identificeren van *Sarcosuchus* als Leviathan: (1) Het dier past niet echt bij de beschrijving van Leviathan als een kronkelende zeeslang; en (2) er is geen bekend mechanisme om vuur te ademen: [21]

Zijn niesen laat een licht schijnen, en zijn ogen zijn als de oogleden van de dageraad. ¹⁰ Uit zijn bek komen fakkels, vurige vonken ontsnappen eruit. ¹¹ Uit zijn neusgaten komt rook, zoals bij een kokende ketel en een smeulend riet. ¹² Zijn adem zet kolen in brand, uit zijn bek komt een vlam. (Job 41:9-12)

Deze beschrijving van de Leviathan die vuur spuwt, zorgt ervoor dat geleerden die de interpretatie van de krokodil accepteren, beweren dat deze verzen hyperbolisch zijn. [22] Maar dit is een overbodige conclusie. Alleen omdat er vandaag geen levend wezen is dat vuur kan ademen, wil nog niet zeggen dat er nooit een schepsel (dat nu is uitgestorven) is geweest dat dit kon doen. De Anglo-Saxon Chronicle meldt bijvoorbeeld dat in het jaar 793 na Christus, toen Vikingen het eiland Lindisfarne (Noord-Engeland) binnenvielen en het klooster beroofden, vurige draken in de lucht werden gezien. [23] Bovendien spuit de bombardeerkever vandaag een hete chemische spray (van waterstofperoxide en hydrochinone) uit die je kan verbranden om zichzelf te verdedigen tegen roofdieren. [24]

Een bord bij het klooster op Lindisfarne Island luidt: **VIKINGEN AANGEVALLEN EN 'VURIGE DRAGEN WERDEN GEZIEN VLIEGEND IN DE LUCHT'** [23]

Gezien het feit dat de beschrijving van Leviathan (vooral vuurspuwend) niet past bij enig bekend wezen van vandaag of op basis van fossiel bewijs, kan het zijn dat hij een uitgestorven wezen was waarvan we momenteel niets weten³: een zeeslang (draak) die vuur spuwde.[25]

Het oordeel over Leviathan: heidens of polemisch

Het woord Leviathan komt twee keer voor in Jesaja 27:1 met poëtische (parallellisme) en apocalyptische manieren om hem symbolisch te beschrijven.[26] Jesaja identificeert Leviathan hier als de snelle en kronkelende slang die ook de draak van de zeeën is:

Op die dag zal de HEERE vergelding doen met Zijn hard, groot en sterk zwaard aan de Leviathan, de snelle slang, ja, de Leviathan, de kronkelende slang; Hij zal het monster [*tanniyn*, draak] dat in de zee is, doden. (Jesaja 27:1)

In Job 40-41 is God de schepper van Leviathan, en hier in Jesaja is Leviathan zijn vijand die zal worden verslagen in de eindtijd (eschaton). Er is een soortgelijke tekst, gedateerd rond 1500 voor Christus, uit de Ugaritische Ba'al-periode, waar Ba'al, die deel uitmaakte van het pantheon van Kanaänitische goden, het mythische chaosmonster Leviathan doodt:

Toen je Litan [Leviathan], de vluchtende slang, doodde, vernietigde je de bochtige slang, de potentiaat met zeven koppen.[27]

Bepaalde geleerden hebben betoogd dat Jesaja zijn tekst eenvoudigweg ontleende aan heidense polytheïstische mythologieën. Maar het idee van directe ontleening kan niet worden volgehouden.[28] Dit is geen syncretistisch gebruik van het Ba'al-plaatje voor Jahweh; eerder argumenteert Jesaja: "Het is de enige ware God die dit heeft gedaan [versloeg Leviathan], niet uw heidense goden".[29] Jesaja voerde polemiek over heidense religie, terwijl hij tegelijkertijd de waarheid van het monotheïsme bevestigde (Jesaja 44:24; 46:1-10; zie 1 Koningen 18:16-40).

³ <https://newatlas.com/science/expedition-30-new-species-longest-known-animal/>

God de Meester van Leviathan

Net zoals God Job uitdaagde om “naar iedereen uit te kijken die trots is en hem te vernederen” (Job 40:6), zo ziet Leviathan “neer op alles wat hoog is; hij is koning over alle trotse jonge dieren”. (Job 41:25). Job kon de trotse mensheid niet vernederen, maar hij kan ook niet de trotse Leviathan aan. De enige die Leviathan kan neerhalen is degene die hem heeft gemaakt; daarom, “is het argument van Jahweh dat aangezien geen mens Leviathan kan onderwerpen, dan zeker niemand zo machtig of verheven kan zijn dat hij met succes de heerschappij van Jahweh aanvecht”. [30]

Hoewel we niet zeker weten naar welk uitgestorven schepsel God verwijst, weten we wel dat Job 40-41 Leviathan beslist beschrijft als een echt schepsel dat alleen de God van de schepping zou kunnen overmeesteren.

Eindnoten

1. De middeleeuwse theoloog Thomas van Aquino (1225–1274) zag Leviathan als een personificatie van de zonde van afgunst.
2. Zie Marvin H. Pope, *Job, The Anchor Bible* (New York: Doubleday & Company, 1973), 321; Norman Habel, *The Book of Job* (UK: Cambridge University Press, 1975), 217.
3. David JA Clines, *Job 38-42 : Word Biblical Commentary 18b* (Nashville, TN: Thomas Nelson, 2011), 1190; Pieter van der Lugt, *Rhetorical Criticism & the Poetry of Job* (Leiden, Nederland: EJ. Brill, 1995), 401.
4. Zie John E. Hartley, *The Book of Job: The New International Commentary on the Old Testament* (Grand Rapids, MI: WB Eerdmans, 1988), 534; Michael L Brown, *Job: The Faith to Challenge God* (Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 2019), 394-397.
5. *Leviathan* is een transliteratie van het Hebreeuws.
6. Lipinski, “liwyātān” in *de Theological Dictionary of the Old Testament: Volume VII*, ed. G. Johannes Botterweck, Helmer Ringgren en Heinz-Josef Fabry (Grand Rapids, MI: WB Eerdmans Publishing Company, 1995), 504.
7. Lipinski, 506.
8. Zie Ken Ham en Tim Chaffey, “Tannin: Sea Serpent, Dinosaur, Snake, Dragon of Jackal?” *Diepgaande antwoorden*, 7 (8 augustus 2012), <https://answersingenesis.org/dinosaurs/tannin-sea-serpent-dinosaur-snake-dragon-or-jackal/>.
9. Technisch gezien zijn dinosauriërs landdieren; terwijl Leviathan een zeedier is.
10. Tremper Longman III, *Job: Baker Commentary and the Old Testament Wisdom and Psalms* (Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2012), 444.
11. Longman, 445.
12. Longman, 445.
13. Het Hebreeuwse woord dat met ‘machtig’ is vertaald, is אֱלִים (‘elim, goden), merkt Clines op, ‘het is moeilijk in te zien hoe goden toeschouwers van de krokodil worden; het lijkt de voorkeur te hebben om het woord in zijn zeldzamere betekenis van “leiders, machtige mannen” aan te nemen, die moeten worden beschouwd als jacht op de krokodil. “ Clines, *Job 38-42*, 1198.
14. Zie Robert Gordis, *The Book of Job: Commentary, New Translation and Special Studies* (New York: The Jewish Theological Seminary of America, 1978), 489.
15. Zie Longman, *Job*, 444.
16. Christopher Ash beweert bijvoorbeeld dat de Leviathan Satan is. Zie Christopher Ash, “God’s Sovereignty Over Leviathan and Behemoth”, 11 maart 2020, <https://www.thegospelcoalition.org/article/gods-sovereignty-behemoth-leviathan/>
17. van der Lugt, *Rhetorical Criticism*, 406.
18. Clines, *Job 38–42*, 1191.

19. Er is geen verband tussen ‘de tegenstander’ (*ha-śātān*) in Job 1-2 (vgl. 1:6, 7, 8, 9, 12, 13; 2: 1, 2, 3, 4, 6, 7) en Leviathan in Job 41. Het Hebreeuwse *ha-śātān* heeft het lidwoord en functioneert eerder als titel dan als persoonlijke naam (dwz Satan). Zie Hartley, *Job*, 71.
20. P. Booker, “Een nieuwe kandidaat voor Leviathan?” *TJ* 19, nee. 2 (2005): 14-16.
21. Degenen die Leviathan identificeren als *Sarcosuchus*, zouden beweren dat het vuur door zijn bolvormige snuit heeft geblazen, maar dit is slechts speculatie.
22. Zie Clines, *Job 38–42*, 1192.
23. De tekst in de Anglo-Saxon Chronicle luidt: “Jaar 793. Hier kwamen vreselijke waarschuwingen over het land Northumbria, die de mensen jammerlijk doodsbang maakten: dit waren verbazingwekkende bliksemschichten en wervelwinden, en vurige draken vlogen door de lucht. Een grote hongersnood volgde al snel op deze tekenen, en kort daarna in hetzelfde jaar, op de zesde dag voor de dagen van januari, vernietigden de treurige aanvallen van heidense mannen de kerk van God op het eiland Lindisfarne door middel van een gewelddadige beroving en slachting. En Sicga stierf op de achtste dag vóór de kalender van maart”. Zie <http://www.bl.uk/learning/timeline/item126532.html>.
24. Zie Karen Viet, “Bombardier Beetle – The Arsenal Insect”, 15 augustus 2017, <https://answersingenesis.org/creepy-crawlies/insects/bombardier-beetle-arsenal-insect/>.
25. Het is echter mogelijk dat wetenschappers op een dag een zeedier ontdekken dat past bij de beschrijving van Leviathan, aangezien er vandaag de dag nog steeds veel nieuwe soorten zijn. Zie Michael Irvin, “Diepzee-expeditie onthult 30 nieuwe soorten, plus langst bekende dieren”, 14 april 2020, <https://newatlas.com/science/expedition-30-new-species-longest-known-animal/>.
26. Het feit dat het woord Leviathan wordt gebruikt in Job 41 en Jesaja 27 betekent niet dat ze naar hetzelfde verwijzen. Net zoals het woord Rachab wordt gebruikt voor een persoon die de Israëlitische spionnen verborg (Jozua 2:1, 3), en ook verwijst naar de natie Egypte (Psalm 87:4; 89:10).
27. John Walton, Victor H. Matthews & Mark W. Chavalas, *The IVP Bible Background Commentary: Old Testament* (Downers Grove, IL: Intervarsity Press, 2000), 618.
28. Zie John Oswalt, *The Book of Isaiah Chapters 1–39: The New International Commentary on the Old Testament* (Grand Rapids, MI: WB Eerdmans Publishing Company, 1986), 490.
29. Brown, *Job*, 395.
30. Hartley, *Job*, 537.

Lees ook:

- “Het mysterie van Behemoth”: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/behemoth2.pdf>
- “De mens leefde samen met dinosaurussen”: <http://www.verhoevenmarc.be/schepping.htm#draken>
- “Plaatje mens en dinosaurussen leefden samen: <http://www.verhoevenmarc.be/mensendino.htm>

verhoevenmarc@skynet.be - www.verhoevenmarc.be - www.verhoevenmarc.be/NieuwsteArtikelen.htm

Rubriek “Schepping vs. Evolutie”: <http://www.verhoevenmarc.be/schepping.htm>